

MODELE ALE DEGRADĂRII MEDIULUI ÎNCONJURĂTOR ÎN SPAȚIUL RURAL AL ROMÂNIEI

V. SURD*

ABSTRACT. — **Models of environment degradation in the rural space of Romania.** On the background of demographic ageing process and of the economic autarchy tendencies in rural households, the phenomena and actions of degradation in the environment are amplified. Regarding this state of things, four models are emphasized: the rural model near the big towns, Bărăgan and Dobrogea model, hill model and mountainous model.

Aproximativ 90% din spațiul național al României se află sub incidența administrativă a ruralului, supus unui complex proces transformator după decembrie 1989. Una din trăsăturile acestui proces îl reprezintă atentatul grav ce se săvârșește asupra dimensiunii și calității mediului înconjurător al ruralului cu repercursiuni de ordin negativ pe ansamblul vieții economice și a stării de sănătate a populației.

Fenomenele cu acțiune negativă asupra calității mediului înconjurător se pot divide în două mari categorii: moștenite și recente. Dintre fenomenele moștenite, cele mai expresive, cu repercursiuni grave asupra stării mediului înconjurător al ruralului sunt îmbătrânirea demografică excesivă și tendințele de autarhie economică a gospodăriilor rurale.

Îmbătrânirea demografică excesivă se traduce prin incapacitatea ori capacitatea redusă de exploatare a fondului agricol, fapt ce se răsfrânge în peisajul rural prin frecvența crescândă a terenului slab prelucrat ori necuprins în circuitul agricol. Legat de același fenomen (îmbătrânirea demografică) asistăm la un proces de dezafectare totală pe cale naturală a unor localități rurale, cum ar fi în bazinul superior al Arieșului, Munții Banatului, Subcarpații Curburii și unele sectoare izolate ale Podișului Moldovei. Numeroasele gospodării în paragină din cadrul vetrelor contribuie la instalarea unei stări de pesimism, ireversibile prin peisajul dezolant ce-l generează.

Al doilea fenomen moștenit este cel circumscris tendinței de autarhie economică a gospodăriei rurale. Acesta are rădăcini adânci în mentalitatea populației rurale și probabil s-a instaurat datorită frecvențelor stări de instabilitate ce au marcat viața socială, politică și economică a țării. Lipsa unui comerț activ, capabil să compenseze nevoile rurale, prompt și sistematic, a banilor, au adâncit practica autarhiei economice. Acest fapt se răsfrânge într-un proces de supraaglomerare a gospodăriilor (fânare, șuri, cotețe, grajduri, cuptoare pentru pâine, râșnițe, etc.) și implicit o dereglare estetică, dublată de un efect multipli-

* Universitatea „Babeș-Bolya”, Geografie, 3400 Cluj-Napoca, România.

cator în privința generării de reziduuri. Lipsa unui sistem comunal vizând colectarea, transportul și depozitarea deșeurilor în mediul rural se răsfrâng neîndoiește asupra calității mediului, în special în poluarea apelor subterane și de suprafață, dar în generarea unei estetici vulgare, dezagreabile. Toate acestea, coroborate cu „cartierele“ mărginașe ale populației romilor, destul de frecvente în cadrul comunităților rurale întregesc tabloul negativ moștenit al mediului înconjurător din satele României.

Formele recente se leagă de mutațiile structurale survenite în viața ruralului după decembrie 1989. Acestea au vizat în primul rând suportul economic al satelor și s-au tradus prin acțiuni voluntariste iresponsabile și tendențioase, care au constat în:

— distrugerea, în marea majoritate, a bazei materiale a fostelor C.A.P.-uri:

— dezafectarea și distrugerea sistemelor de irigații din Câmpia Română și Dobrogea;

— revenirea la sisteme și practici agricole tradiționale extensive (pârloaga, tracțiunea animală ș.a.).

Pe fondul unor asemenea intervenții asupra bazei economice au apărut și fenomene negative derivate, cum ar fi: scăderea interesului public pentru nevoi estetice, edilitare și colective, modificarea structurală a consumului rural, exodul rezidențelor secundare și a celor pentru week-end, ocuparea haotică a spațiului (construcții în afara vetrelor, parcări în terenurile agricole, moteluri și restaurante „la drumul mare“, care nu satisfac pretențiile edilitare, igienice și de servire, gherete improvizate etc.).

La acestea se adaugă degradarea potențialului de comunicație prin neglijarea întreținerii drumurilor comunale.

Ca un corolar al acestor stări se adaugă procesul defrișărilor masive și haotice, fapt ce trădează în mod simptomatic caracteristicile unei economii scăpate de sub control.

Pe fondul unor asemenea fenomene cu manifestare generală, se pot pune în evidență la nivel național patru situații modelare: 1) modelul ruralului adiacent marilor orașe; 2) modelul ruralului de tip Bărăgan și Dobrogea; 3) modelul ruralului din zonele colinare; 4) modelul ruralului montan.

Modelul ruralului adiacent marilor orașe prezintă situația cea mai critică — în optica noastră — din punct de vedere al degradării mediului. În aceste spații interpușe între oraș și sat ciocnirile de interese și interesele concurențiale sunt mai ample și se pun în evidență mai expresiv. Presiunea asupra spațiului se realizează bidirecțional și constă în procese de aglomerare haotică, secondate de evacuarea și depozitarea deșeurilor într-o manieră similară. Orașul tinde să sufocă spațiul rural adiacent iar la rândul lor satele își „împing“ propriile reziduuri la periferie. O trecere în revistă a zonei periurbane a Bucureștiului este edificatoare în acest sens.

Modelul ruralului de tip Bărăgan și Dobrogea caracterizează satele din cele două zone geografice, dar apare și în Câmpia Olteniei și a Burnazului. Cauza principală a degradării mediului aici rezidă în distrugerea canalelor și a sistemelor de irigații. Imaginea, fără apă a acestor așezări este dezolantă, mai ales în anotimpul de vară. Recolte compromise și la nivele similare cu a unor țări africane, aglomerarea în jurul fântânilor, la care se adaugă și tracțiunea hipo și bălăriile ce maschează frecvent și inestetic gospodăriile cu ieșire „la șosea“ trădează, pe lângă lipsa spiritului gospodăresc și o „glisare“ vizibilă spre sărăcie.

Jaful asupra fragilului și puținului fond forestier completează în chip tragic tabloul degradării mediului înconjurător al ruralului din aceste zone. Singurul element pozitiv în raport cu calitatea mediului rezidă în reducerea drastică a utilizării îngrășămintelor chimice, din lipsă de fonduri.

Modelul ruralului din zonele colinare este expresiv marcat de procesul de abandonare a terenului agricol și de revenire la sistemul bienal de culturi. Ca urmare a acestor stări de fapte aproape jumătate din terenul arabil al satelor nu este preluat în cultură. Cursurile de apă ce străbat așezările rurale, afluenții de ordinele IV și V au albiile colmatate cu reziduuri, majoritar de natură organică, fapt ce le fac improprie chiar unor utilități extracasinice.

Singurele semnale pozitive în cazul acestor așezări le constituie rezidențele secundare, mai frecvente în apropierea orașelor, care prin prezența periodică a proprietarilor înviorează viața rurală. Reaparitia tracțiunii animale pe scară largă amintește de perioada ruralului interbelic. În paralel se degradează biologic șeptelul bovin productiv, diminuându-se în mod similar producțiile de lapte și de carne.

Defrișarea unor livezi și vii ori abandonarea acestora contribuie la evoluția regresivă a peisajului rural.

Modelul ruralului montan, prin poziția lui în ierarhia altimetrică a teritoriului național, se racordează în linii mari nevoilor de menținere a echilibrului — om — mediu. Este, din fericire, segmentul teritorial național în cadrul căruia întâlnim o derulare a cadrului natural, în numeroase cazuri, în forme nealterate.

Funcția de bază a acestui spațiu este aceea de stocare areală a energiei și de concentrare liniară a acesteia prin rețeaua hidrografică. Impactul asupra mediului rezidă aici în exploatarea nerațională a fondului forestier legat de solicitările masive ale pieței precum și proliferarea neregulată a rezidențelor turistice. „Nedeismul montan“ cu largă lui popularitate (târg de fete, sâmbra a oilor, măsuruș) constituie un adevărat șoc asupra mediului, derulat după concepții posibiliste. După asemenea festinuri, spațiul arată în ipostaza lui jalnică. Acumulările de mase plastice rezultate din ambalaje, cutiile de conserve consumate și frecventele incendii își pun amprenta într-o manieră ireversibilă, ținând cont că fenomenele se repetă ciclic.

Sacrificarea fondului arbustier de molid pentru „pomul de iarnă“ este o practică ce trebuie să fie abandonată. În centrul Vienei se comer-

cializează la prețuri derizorii pomișori de iarnă naturali, importați din România, în condițiile în care 40% din spațiul național al Austriei este ocupat cu păduri.

Savantul Emil Pop, într-un studiu elaborat în anul 1941, arăta că: „avem trista reputație de a fii țara celor mai multe ferăstraie în raport cu capacitatea pădurilor noastre de rășinoase“ (1941, p. 24). Același autor remarcă cu amărăciune că „românul a fost întotdeauna un risipitor de lemn“ (1941, p. 19) deși „pădurile contribuie la sănătatea fizică și morală a popoarelor“.

Starea actuală în care se găsesc raporturile om-mediu (exclusiv cel natural) și modul în care se acționează în această direcție conduc la concluzia că fatalmente este imposibil de a le dirija pe o scară a evoluției armonioase.

BIBLIOGRAFIE

1. Pop, E. (1941), *Pădurile și destinul nostru național*. Buletinul Comisiunii Monumentelor Naturii 9, nr. 1—2, București M.O. Imprimeria Națională, 1942.
2. Stugren, B. (1982), *Bazele ecologiei generale*. Editura Științifică și Enciclopedică, București.